

VORMSI ORMSÖ

Maikuu tähtsündmused Vormsil

Operatiivteenistushoone avamine 16. mail

Siseminister Hanno Pevkur avas 16. mail Vormsis operatiivteenistuse ühishoone, mis parandab päästjate ja politseinike olmetingimusi ning väljaõppe läbiviimise võimalusi. 892 860 eurot maksma läinud 380,5 m² hoones on nõuetekohased päästetehnika ja -varustuse hoiu- ning hooldustingimused, õppeklass kööginurgaga, kahekohaline puhketuba, komandopealiku ja konstaabli tööruum, pesemis- ja riietusruumid, saun ning jõusaal.

Ühishoone projekteeris OÜ Visioonprojekt. Ehitustööd teostas AS Kuressaare Ehitus. Projekteeritud hoone arhitektuurse lahenduse eesmärgiks oli luua hoone, mis sulanduks Vormsi ajaloolise miljööga, kasutades selleks fassaadil rootsi-punast puitlaudist valgete äärelistudega. Hoonel on voolikukuivatamise torn, mis lisaks põhifunktsioonile võimaldab ülevaadet piirkonnast ja annab hoonele traditsioonilise pritsumaja ilme.

Refereeritud Tarmo Õuemaia artiklit Läänlasest

4 x Meeme Veisson

Volikogu esimehe veerg

IVO SARAPUU

Nüüd on ta siis kohal, meie uus ja päris oma laev, suur, uhke, valge. Natuke kurb on Reeda lahkumise pärast. Sai ju pikki aastaid tehtud head koostööd. Kahju on lahkuda nendest inimestest, kellega selle kümne aasta jooksul jõudsime sõbraks saada. Väikese firmaga koostöö oli paindlik, sõbralik ja hooliv. Kindlasti on paljud meie hulgast saanud koju, sest kapten on võtnud vastu otsuse mõni minut oodata. Tänutundega jääme seda aega meenutama.

Uus laev on kindlasti uus ajajärk meie väikese Vormsi elus ja loodame, et minevikku jäävad närveldamised praamijärjekorras ja mure sellepärast, kas täna ikka laevale mahub. Nüüd on meil kõigil põhjust rahul olla ja tunda uhkust oma riigi üle.

Vormsi Vallavolikogu on algatanud Vormsi üldplaneeringut muutva teemaplaneeringu ja see on nüüd tööpoolest see koht, kus kõik, kellel on vähegi huvi, saaksid ja peaksid oma arvamust avaldama ja oma sõna kaasa ütleva. Meie kaunis saar on Eestimaa ja tegelikult kogu Euroopa pärl, sest siin on säilinud päris loodus. Ei ole seda suutnud rikkuda ei nõukogude armee ega tänapäeva «looduskaitstjad». Tänu saare kogukonnale ongi meil olemas see mida kaitsta.

Tundub kummaline, et kõike seda, mis on säilinud, on nüüd äkki vaja meie endi eest kaitsta ja looduskaitsealasid juurde teha. Saarel on tugev ulukipopulatsioon ja kui lahtiste silmadega ringi käia võib pea iga päev näha mõnda metsaasukat. Hullo rahvas on juba harjunud metskitsedega kõrva elama ja lepivad sellega, et tulbipeenrast tuleb osa ohverdada loodusega kooselamise eest.

Saare meestest enamik kuulub Vormsi jahiseltsi, see on suurim vormsilasi ühendav organisatsioon. Jahiselts ei ole ainult loomade jahtimiseks, vaid seisab kogu saare loomariigi säilimise ja tasakaalus hoidmise eest. See tasakaal on õhkõrn, kuid raskesti määratletav. Näiteks, kui põtru on saarel liiga palju, siis näritakse metsanõrendikud ära ja kannatavad maaomanikud, kui liiga vähe, siis jääb liigi populatsioon nõrgaks.

Planeeringu üheks eesmärgiks on kõike seda kaunist loodust ja loomade liigirikkust säilitada ka meie järglastele, et nemadki saaksid näha saarel liikudes siga või põtra või vaadata koduaknast, kuidas aias tulbipeenral kitsed maiustavad. Meie siin Vormsil elame tegelikult nagu looduspargis ja see, kuidas kõike seda hoida, see on meie kõigi ühine huvi, tuleviku ja eluküsimus.

On selge, et paremini toimetulemiseks tuleb teha oluliselt rohkem ja konstruktiivsemat koostööd. Kui suudame saavutada kogukondliku kokkuleppe ja määrata saarel ära need alad, kus metsloomad saavad vabalt elada ja kus inimtegevus võiks laieneda, siis astume suure sammu edasi ise oma looduse ja liigirikkuse kaitsmisel ning meil on põhjust oma laste ja saare külaliste ees uhkust tunda. Vallavalitsus tegeleb hetkel planeeringu eeltöödega. Pärast seda ootame aktiivset osavõttu planeeringu ettevalmistamisel ja avalikel aruteludel.

Soovin kõigile ilusat ja rahulikku suve!

Ormsö ristimine Nasval 22. mail

Nasvale uue laeva ristimisele sõitis Vormsist paarkümmend inimest. Laeva ristimaks sai meie Kaisa Valm, Läänemaa ühiskümnaasiumi 10. klassi väga tubli õp- pur ja tubli sportlane.

Ormsö on Saaremaa kõigi aegade suurim laev. Baltic Workboatsi omanik Margus Vanaselja andmetel ehitati 126 aastat tagasi Saaremaal suur laev, 40 m pikk Estland. Selle rekordi purustas nüüd Ormsö, mis on 45 m pikk. Peale selle, et laev on suur, on tal ka palju mugavusi ning hästi funktsionaalne. Laevas on lift, mis tähendab, et vanemad inimesed või need, kellel on raske järsust trepist üles-alla liikuda, pääsevad salongi ega pea enam kogu reisi autotekil autos istuma.

Laeva helevaiget keret kaunistavad rõõmsalt sinised rõngasristid ehk päikesemärgid, Vormsile omane kujundus valmis koostööna.

Reeda ärasaatmine 30. mail

Vormsi rahval on olnud meeldiv võimalus sõita pikki aastaid koos armsa Reeda ja tema meeskonnaga. Tänuüritusele Sviby sadamasse kogunes laupäeva õhtul hulgaliselt rahvast. Tänu sõnad ja lahkumiskingid, Ormsö Kadakaste meeleolukas tants koos laevameestega, külaliste kaasa võetud kühvetised ja võileivad, akordioni muusika saatel võimalus jalga keerutada – kõik see jääb meenutama Reeda viimaseid reise. Lahkumispidu oli südamlik ja meelde jääv.

Kohal ta ongi – Ormsö 1. reis 2. juunil

Teisipäeva hommikul tabas esimesi reisijaid meeldiv üllatus, sest öövarjus oli Vormsile kohale jõudnud uus parvlaev. Ormsö ootas Svibys ja esimesele reisile läksid ristiema Kaisa ning Krista ja üks auto. Esimese päeva sõidumuljed olid kõikidel reisijatel ülevad. Uudistamist ja harjumist on palju. Soovime Ormsöle ja tema meeskonnale seitse jalga vett kiilu alla ning ikka pärituult!

Eestirootslaste tegevus Kaitseliidus ja Kaitseliidu Vormsi Üksikrühmas

VI osa

TANEL VIKS

Laskeharjutused

1933. oli Vormsi üksikrühmas taas 29 liiget, Lääne maleva karikavõistlustel osales neist 18 (62%). Parim laskur Vilipere 62 silmaga. Vormsi platseerus üksuse üksiklaskuri silmade järgi 35 allüksuse hulgas 25. kohale⁴². 1934.aasta nimekirjades oli tegevliikmeid juba 37. Karikavõistlustel osales 33 meest. Lääne maleva arvestuses võttis osa 41 allüksust, Vormsi platseerus 31. kohale keskmise silmade arvuga 39,5. Parimad laskurid Vormsi arvestuses olid J. Enkel 70, L. Ahlblom 68 ja A. Sjöström 64 silmaga⁴³.

Kuna tolleaegne laskesport oli terves Eestis väga populaarne ning üle maa loodi arvukalt laskurklubi, sealhulgas Kaitseliidu sees, siis oli selline loodud ka Vormsil. Kuna aga klubi tegevuseks kriitiline inimeste mass polnud ilmselt piisav, toimus 1. oktoobril 1933. aastal vähemate laskurklubide ühendamine ning Vormsi Üksikrühma laskurklubi liideti Haapsalu omaga.

Haapsalu laskurklubi loeti üleviiduks pealik Vilibert, Aleksander, pealik Oopkaup, Aleksander, pealik Ahlkvist, Anders ja kaitseliitlane Fält, Hans⁴⁴. Tegemist ei olnud Kaitseliidu üksuse järjekordse reorganiseerimisega vaid Kaitseliidu sees toimiva sporditegevusega, väljaõppe mõttes jäid need neli meest endiselt Vormsi üksikrühma koosseisu.

Ettevõtetud sammuga tugevdati piirkondlikku suurimat laskurklubi, et vabariiklikel võistlustel oleks olnud võimalik konkurentsis püsida.

Laskeharjutusi loeti oluliseks ning nendest osavõtt oli tungival soovituslik ja sellega oli otseselt seotud ka õigus relva omada. Kohustust laskeharjutustel osaleda toonitati suisa ekstra: «Õppeteade: Vormsi üksikrühm 12. septembril (1934) kell 8 Vormsi laskerajal karikavõistlused vintpüssist laskmises /.../ Üksuste pealikutel esitada täpne oma üksuse nimekirja. /.../ Võistlustele peavad kõik nimekirjas seisjad kaitseliitlased välja tulema ja võistlusest osa võtma.»⁴⁵

Laskeharjutusi oli erinevat tüüpi – lasti nn klassikatseid kuid olulisemad olid siiski karikavõistlused. Nende tulemustest selgus üksuse pingerida maleva allüksuste arvestuses ning võimalik, et sellest võisid sõltuda näiteks relvade eraldamise prioriteedid.

Käesoleva töö tegemisel olid karikavõistluste tabelid

ainukesed, kust on võimalik välja lugeda üksusesse kuuluvate meeste arvu. 1937. aasta tabelis on oldud koguni väga põhjalikud. Tabeli järgi oli tollel hetkel Vormsi merirühma nimekirjas 20 liiget, neist tegevliikmed 55-aastased ja vanemad null inimest.

Laskmistest võttis osa 13 meest, neist rindemehi ja noori 12 meest, sisekaitsemehi 1⁴⁶. Kasutades tänapäeva analoogiat võib välja lugeda, et kuigi rühm oli väike, olid kõik alla 55-aastased tegevliikmed, kes olid oma kõlblikkuse järgi reervistid ehk rivikõlblikud või tegevliikmed (tolleaegne termin rindemehed ja noored) ning ühe mehe kõlblikusaste oli kõlblik piirangutega (termin sisekaitsemees). Alates 1938. aastast laskurtabelid enam liikmete arvu kohta infot ei anna. Võimalik, et põhjuseks olid ärevad ajad Euroopas.

Kaitseliidu idee oli ja on ju kogu maad kattev turvavaip, mille täpne asukoht ja koosseis ei oleks üldiselt, sealhulgas ka võimalikule vastasele teada. Samas oli nii piirkondlike kui avalike laskurtabelite järgi võimalik väga täpselt teada kaitseliitlaste arvu ja asukohta piirkonnas, mis oli selgelt turvarisk. Tõenäoline, et kolmekümnendate lõpus saadi sellest ka aru ning edaspidi väljendatakse osavõttu mitte arvudega, vaid protsentides. Näiteks Vormsi Üksikmererühmast osales maleva karikavõistlustel tabeli järgi 100% nimekirjadesse kantutest, kuid rühma suurus jääb saladuseks⁴⁷.

Vormsi suurim taktikaline õppus leidis teadaolevalt aset 17.-18. juunil 1933. aastal. Kaitseliidu peastaabi korraldusel viidi läbi dessantoperatsioon Saaremaa rannikule kahepoolse taktikalise õppuse näol. Selleks formeeritakse Lääne maleva baasil ajutine üksus, kus Vormsi üksikrühma 14 malevlast jaõlem Anders Salini juhtimisel kuulusid 1. kompanii 2. rühma⁴⁸.

Lääne Maleva Teatajas ilmusid kohati teated kaitseliitlastest, kes arvati organisatsioonist välja ebakohase käitumise eest. Selleks oli aktiivne poliitiline tegevus (ilmselt osavõtt vapside liikumisest) aga ka salaviina põletamine. Vormsi rühma kohta üteti sellist teadet ei ole. Tegelikult tegelesid Vormsi mehed võrdlemisi aktiivselt salakaubaveoga – maksuvabalt toodi riiki tekstiili, jalgrattaid, õmblusmasinaid, piiritust. Rahvasuus liigub neid juttu tänapäevani, kummalisel kombel aga ei nimetata ühtegi nime ja teadaolevalt ei ole kedagi sellise tegevuse eest ka karistatud.

Omavahelises vestluses samas tunnustatakse, et vestluspartneri vanaisa või sugulased sellega tegelesid ning suudetakse ka kirjeldada, mida umbes maksuvabalt riiki toodi. Tegemist tundub olevat kõigile teada olnud tegevusega ning näib, et kogukond seda vaikimisi ka aktsepteeris. Kui tegemist ei olnud just piiritusega, siis ei peetud seda ka seaduse rikkumiseks.

Sellega olid kursis isegi lapsed. Heino Vilipere on oma mälestustes rääkinud, kuidas nad lapsena mängisid salakaubavedamist. Toimus see liivakastis või muus sarnases kohas ning seisnes selles, et mängijatel olid männikoorest tehtud purjekad. Salakaubavedajal olid purjekal ka pihlakamarjad (mis imiteerisid salakaupa) ning tema ülesanne oli oma last enne liiva sisse peita (ehk üle parda lasta), kui kontrollija oma tagumise purjekaga temani jõudis⁴⁹.

Kas saarel võis olla tegemist koguni meeste ringkaitsega, millesse olid läbi passiivse tegutsemise segatud ka kohalik politseinik ning tolliformaalsusi täitma pidanud mereside ülem, ei ole võimalik kinnitada, kuid küsimus väärrib edasist uurimist. Küll aga tundub selles valguses kummaline Vormsi rühma pealiku vahetus, mis 1936. aastal aset leidis.

1934. aastal algas Eestis aktiivne merekaitseliidu loomine. Sarnast üksust kaitseliidus varem ei olnud. Avalikkust ettevalmistav töö algab juba 1933. aastal, kus leitnant Kokku tutvustas merekaitseliidu võimalusi Kaitse Kodu 14. numbris, samuti soomlaste ning inglaste sarnaseid kogemusi⁵⁰. Esitleti ka merekaitseliidu tegevuskonseptsiooni, väljaõppe aluseid ning põhimõttelist struktuuri. Läänemaal algas tegevus jaanuaris 1934. aastal, kui Haapsalu kompanii nimetatati ümber Haapsalu meredivisjoniks⁵¹.

Oma koht uues struktuuris oli ette nähtud ka Vormsi rühmale. Mais 1934. aastal kinnitab kaitsejõudude ülemjuhataja täiesti salajaseks klassifitseeritud dokumendi

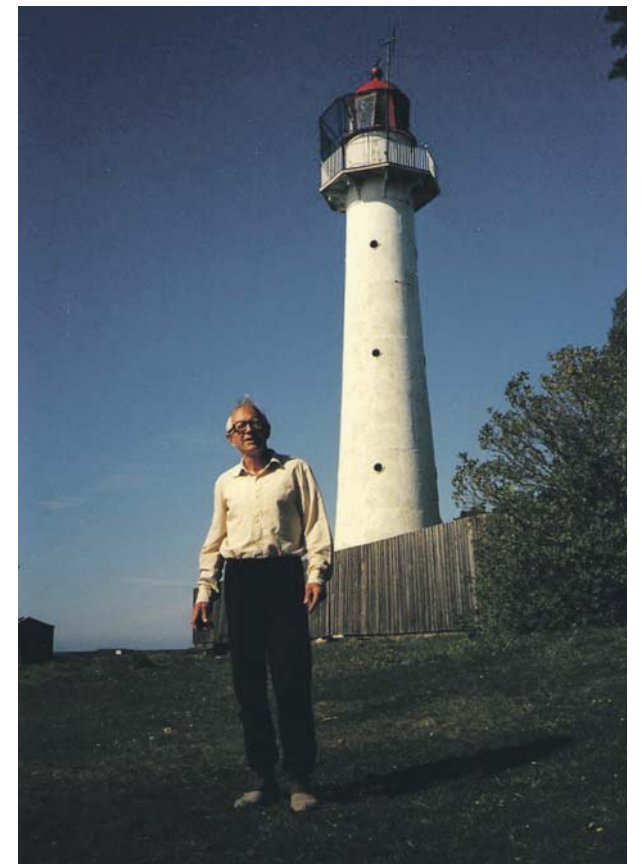
nimega «Merejõudude sõja-aegne vaatlusteenistuse ja sadamate kaitse organisatsiooni ja ülesannete kava», mille on allkirjastanud merejõudude juhataja W. Grenz. Selle järgi oleks rahu-aegne Haapsalu mereside rajoon jaotatud sõjaajal kolmeks: Haapsalu, Saaremaa ja Pärnu rajooniks.

Haapsalu rajooni oleks kuulunud ka Vormsi meresidepost ühes valvepatidega, kusjuures rahuajal oleks kohal olnud vaid meresidepost, mida sõja ajal oleks täiendatud kahe valvepatidega. Merejõudude staabi poolt olid kirja pandud ka üksuste komplekteerimise põhimõtted ning ülesanded, mida merekaitseliit oleks pidanud täitma sõja korral.

Merekaitseliidu peamised ülesanded oleksid olnud kogu rannakaitse, vaatlus- ja side-teenistus ning sadamate kaitse. Lisaks kontrolltraalimised, miinide veeskamised ja vajadusel purustustöö⁵². Avalikkusele suunatud infot ollakse oluliselt ambitsioonikamad – Kaitse Kodus kirjutatakse koguni allveelaevade vastu võitlemisest, laevakolonnide konvoeerimisest ja farvaatrite traalimisest⁵³.

Tegelikkuses vajalikud vahendid puudusid või ei olnud ülesannete täitmiseks sobilikud. Täiesti salajases merejõudude staabi aktis 7. veebruaril 1935. aastal on olemas pöördumine merelaevastiku divisjoni ülemale, milles kirjutata peegeldab tegelikku olukorda reaalselt: «Esitan siinjuures tegevuse aruande ühisõppuste kohta koos merekaitseliiduga. Ühtlasi arvan, et sarnasel kujul õppuste korraldamine pole otstarbekohane, kuna selgus, et traalimist ja miinide veeskamist on läbi võetud ka seal, kus polegi minõõre. Ainult kalameeste silmaringi laiendamiseks neid välja õpetada loen mitteotstarbekaks, sest nende kalapaatidega ei saa miinid veesata ega traalida. Lisa: aruanne. Leitnant (loetamatu)»⁵⁴. Kaitseliitlasteni või avalikkuse ette sellised hinnangud loomulikult ei jõudnud.

Järgneb

Majakavaht ja majakas. Artemi Smirnovi erakogu

Vormsi Tuletorni Linnak

ARTEMI SMIRNOV
Vormsi Tuletorni Linnak
MTÜ

Vormsi (Saxby) tuletorni 27 meetri kõrgusel plinkiv tuli juhivad sissepääsu Väinamere saarestikku ning on ühtlasi oluline dominant Vormsi kultuurimaastikul.

1864. aastal valminud torn on meie randade vanim Gordon'i süsteemi järgi malmosadest monteeritud tuletorn. Tuletorni juurde ehitati ka tehnohoone, elamu, masinaruumihoone, saun, ait ja kaev. Torn on ehitatud samal ajal Kihnu ja Virtsu tuletornidega ning nendega ka väljumisel sarnane, seepärast räägib Kihnust pärit legend tuletornide ehitamisest, et maailmas on neid vaid kolm, üks Kihnus, üks Vormsis ja kolmas merepõhjas, mis olevat omakorda mereteel olles teadmata kohas kaduma läinud.

Tuletorn ei oma tänapäeval enam meresõitjatele ega kalameestele seda tähendust, mis varem navigeerimisel, kuid on endiselt Vormsi saarele ehteks. Vormsi (Saxby) tuletorn ja tuletorni muuseum on pea kõigi saareküllastajate jaoks suurim vaatamisväärsus, enamus inimesi on huvitatud torni ronimisest, et siis kaugemale näha – laiud ja mereäär. Külalised on väga huvitatud ka tuletorni ning kõrvalhoone ajaloost, samuti tehnoloogias, mis puudutab tuleplinkimist.

MTÜ Vormsi Tuletorni linnak on tegelenud Vormsi pärimuskultuuri hoidmise ja tutvustamisega alates 2007. aastast. Tuletorniga annab

igal aastal siduda mitu suu-remat või väiksemat kultuurirühmitust, mis tutvustavad saare elu-olu, loodust, pärimuskultuuri ning mereajalugu. MTÜ Vormsi Tuletorni linnak korraldab tuletorni hoonete ning ümbruse heakorrad, viib läbi ekskursioone torni tippu.

Meie perekond tuli saarele 30 aastat tagasi. Minu vanaisa Viktor Koroljov töötas palju aastaid majakavahina. Vanaema oli vanemtehnik. Mina olen 3. põlvkonna saare elanik ja Tuletorni linnaku vaht. Tuletorni linnaku giidina alustasin tööd, kui olin kümme aastat vana, tol ajal oli Tuletorn mitu aastat suvekuudel avatud turistidele.

2008. aastal minu perekond avas väikse Tuletorni muuseumi endises diisliaruumis. Muuseumis ja muuseumi arhiivis kogusime kõik võimalikku ajaloolist informatsiooni, mis on seotud Vormsi tuletorniga ja osaliselt ka Saxby külaga. Kaheksa aastat tagasi, nimelt 2007. aastal alustasime läbirääkimisi Veeteede Ameti tuletorni külastajatele avamise teemal. Suured tänud Veeteede Ameti esindajatele, kõik vajalik tuletorni avamiseks on nüüd tehtud. Majaka tippu on paigaldatud päikesepaneelid, kõik võimalikud kooskõlastused ja eeltööd on tehtud ja juba 31. mail 2015. aastal avas Vormsi Tuletorni oma ukseid külastajatele.

Vormsi Tuletorn on külastajatele avatud 31. maist kuni 31. augustini, kolmapäevast pühapäevani kella 10-16, muul ajal kokkuleppel. Pileti hind on täiskasvanutele 2€, koolilastele 1€ ja alla 6 aastastele lastele tasuta.

42 Kaitseliidu Lääne maleva pääliku käsukiri nr.5. (1933, jaanuar). Lääne Maleva Teataja, 1-2.

43 1934. a. Karikavõistluste tulemused vintpüssidest. (1935, jaanuar). Lääne Maleva Teataja, 1-2.

44 Kaitseliidu Lääne maleva pääliku käsukiri. (1934, jaanuar). Lääne Maleva Teataja, 1-2.

45 Laurman, T. (1935). Õppeteated. Haapsalu õppepiirkond. Vormsi üksikrühmale. Lääne Maleva Teataja, 7-8.

46 Maleva 1937. a. karikavõistluste kokkuvõte. (1938, veebruar). Lääne Maleva Teataja 3-4.

47 Maleva 1938. a. karikavõistluste kokkuvõte. (1939, veebruar). Lääne Maleva Teataja 3-4.

48 Lääne maleva pääliku käsukiri nr.18. (1935, aprill). Lääne Maleva Teataja, 7-8.

49 H. Vilipere videointervjuu T.Viksile, 11. jaanuar 2014. Säilitatakse T.Viksi erakogus.

50 Kokk, R. (1935, juuli 29). Merekaitseliidu asutamise võimalusi. Kaitse Kodu, 14, lk. 420-421.

51 Lääne maleva pääliku käsukiri nr.4. (1934, jaanuar). Lääne Maleva Teataja, 1-2.

52 Kaitsevägede staabi ülemale. Täiesti salajane. Merejõudude juhatajalt. (1935). ERA.527.1.1571.

53 Kokk, R. (1935, august 31). Merekaitseliidu asutamise võimalusi meil. Kaitse Kodu, 15-16, lk.463-465.

54 Merelaevastiku divisjoni ülemale. Salajane. (1935). ERA.527.1.1571.

Vormsi muusikakuu avab suurejooneline laulupidu

LAURI LEVO

Vormsi Kultuuriühing

Juuli alguses toimub Vormsi saarel ajaloo esimene laulupidu, millest võtab osa üle 200 laulja, tantsija ja pillimehe. Laulupeo korraldamise taga seisavad dirigendid Hirvo Surva ja Indrek Vijard. Tipptasemel muusikasündmused toimuvad saarel juulikuu vältel.

Sellel aastal toimub Eesti väikesaarte laulupidude sarja järjekordne üritus Vormsi saarel, kus teadaolevalt pole kunagi laulupidu korraldatud. Üle 200 esinejaga suursündmust korraldavad dirigendid Hirvo Surva, Indrek Vijard ning laulumehed Indrek Koppel ja Urmas Kaarlep.

«Väikesaarte pidude hingus on seni olnud ainulaadne nii lauljatele, tantsijatele kui dirigentidele, kindlasti ka Vormsil,» lausus Indrek Vijard. «Vormsi on aastatega muutunud väga kauniks ja saarel on kõik tingimused toreda rahvapeo korraldamiseks.»

Eesti Rahvusringhäälingu segakoor liitus väikesaarte laulupeoga esmakordselt Hellamaal ja oli oma otsuse üle ülimalt õnnelik. «Kui laulupeo eelproovid ja kontsert möödusid kerges udus ja sombuse ilmaga, siis hetkel, mil oma tänukõnega esines üks peakorraldajatest Aivo Pere ning hakati laulma Peep Sarapiku, «Ta lendab mesipuu poole,» lükkas päike pilved eemale. Ja nii see jäi,» meenutas eelmise aasta väikesaarte laulupidu Hirvo Surva.

Vormsi Laulupeo programm algab 4. juulil kell 16 rongkäiguga Sviby sadamast Hullo kiigeplatsile, millele järgneb kontsert laululaval. Öhtu lõpetab simman «Untsakate» pilli taktis ning 5. juulil kell 11 on kavas juba traditsiooniline hommikune puhkpillikontsert «Kõik puhuvad». Kõik üritused on pealtvaatajatele tasuta.

Vormsi muusikakuu jätkub 16. juulil vokaaldžass ansambliga Estonian Voices ja 25. juulil Tanel Padar & The Sun, kes toovad lavale unikaalse kava.

Laulupeo kava ja alati värski informatsioon Vormsi sündmuste kohta leiad www.tule-vormile.ee ja Facebook.com (event: Vormsi I laulupidu).

Samsö energiaakadeemia

Vormsi Energiaühistu

URMAS PAU

MTÜ Nutikas Vormsi

2011 alustatud Smart Vormsi projekti missioon on luua Vormsile energiasäästlik ja inimsõbralik elukeskkond, kasutades selleks kaasaegseid, targa elektrivõrgu (Smart Grid) tehnoloogiaid ning nutikaid avalikke veebi- ja mobiilipõhiseid teenuseid.

Mitmed Smart Vormsi strateegias kirjeldatud eesmärkide tegevustest on juba ka rohkemal või vähemal määral realiseerunud: saare WiFi võrk on teinud arengus suure hüppe ja katab enamiku küladest ning plaanis on 2016. aastal tuua saarele ka valguskaabel, QR koodiga on nutiseadmetes leitav turismiinfo, mitmed vormsilased on soetanud saarel liikumiseks elektriautod, Veikko oma meeskonnaga koolis on viinud interaktiivsete tahvlite ning tahvelarvutite kasutamisega õppetöö täiesti uuele tasemele, enamik vallavalitsuse ning volikogu tööst toimub paberivabalt internetis, perearsti ning kiirabi kasutuses olevatest seadmetest rääkima-

ta, päikesepaneelid kooli katusel toodavad 25% kogu kooli energiakulust aastas.

2014. aasta lõpus alustas Eesti Arengufond energiaühistute mentorprogrammiga, mille eesmärgiks on aidata kaasa energiaühistute tekkele Eestis. Programmiga kutsuti liituma ka Vormsit ning Nutikas Vormsi MTÜ ongi teinud kaasa kogu programmi. Arengufond on kaasanud programmi mentoriteks väga häid spetsialiste erinevates valdkondades (sh ka Taanist ja Saksamaalt), kes aitavad osalejatel oma plaanides ja mõtetes selgust saada ning kelle kaasabil saab programmi lõpuks valmis konkreetse algatuse jaoks sobivaim energiaühistu moodustamise plaan. Rohkem infot leiab www.energiayhitud.ee

Lisaks Arngufondi Mentorprogrammile liitus Vormsi Saare Maavalitsuse ja Hiiu valla kutsel ka Saare paktiga ning sellega seoses osaleme Smilegov projektis. Projekti raames teevad saared üle Euroopa energiaalast koostööd eesmärgiga vahetada kogemusi energia säästlikuks kasutamiseks.

Rohkem infot leiab www.sustainableislands.eu

Mis on energiaühistu? Definitsioonina võib öelda, et energiaühistu on kogukondlik tegevus, mille peamiseks eesmärgiks on toota, jaotada ja müüa oma seadmete abil oma liikmetele elektrienergiat ning soojust omatarbe katmiseks, kulude vähendamiseks ja parema elukeskkonna loomiseks. Organisatsiooni loojaks on kogukonna liikmed (inimesed, ettevõtted, MTÜd, vald) ning eesmärgiks kulude optimeerimine, varustuskindlus, Vormsi konkurentsivõime tõstmine ja väärtuste kohepeale jätmise.

Vormsi idee algatus baseerub vajadusel renoveerida kooli, lasteaeda ning teisi vallale kuuluvaid hooneid soojaga varustav katlamaja.

Soomes ja Saksamaal toodetakse väikeseid ja väga töökindlaid, Vormsile sobivas mahus elektri ning sooja tootlusega puiduhakkel töötavaid koostootmisjaamasid.

Selline väikene jaam koosneb lihtsustatult selgitades reaktorist, kus toimub pui-

duhakke gaasistamine, seejärel kasutatakse saadud gaasi tavalise sise põlemismootori käitamisel, mis ajab ringi elektrigeneraatorit ning mootori ja hutamisel saadakse soojus.

Puiduhakke kasutamisel toorainena on plussiks veel asjaolu, et see annab võimaluse väärtustada lisaks tavapärastele metsamajandamise jääkidele (oksad, kännud) ka saarel ohtlalt kasvavat lepikut ning võsa.

Vormsi koostootmisjaama eelarve ning finantsprognoosid valmivad juuni lõpuks ning peale seda paari nädala jooksul on valmis ka Vormsi Energiaühistu finantsarvutused.

Lisaks koostootmisjaamale on võimalus toota ja jagada läbi energiaühistu oma toodangut teistega saarel ka igapäevaste, paigaldades näiteks oma koja katusele päikesepaneelid. Päikesepaneelide väga hea ja Eesti keskmisest oluliselt suurem tootlikkus Vormsil on tõestatud kooli katusel paiknevate paneelidega.

18. juulil toimub Vormsi Energiaühistu ideed tutvustav seminar.

Seminari peaesinejaks on

Sören Hermansen Samsö saarel Taanist.

Samsö on Vormsiga suuruselt sarnane Taani saar, kus elab ~4000 inimest ja kus on väga palju tehtud tööd just energia säästmise ning taastuvenergia tootmisega saarel, eesmärgiga saavutada energiasõltumatus ja vähendada tehtud investeeringuga oma kulusid energiale, jõuda võimalikult lähedale ainult taastuvenergia tarbimisele ning teenida raha.

Sören on kohaliku Energia Akadeemia (<http://energiakademiet.dk>) juht ja räägib meile Samsö kogemusest ning annab kindlasti häid mõtteid, kuidas nende asjadega meil siin mõistlik tegeleda oleks.

Lisaks Sörenile on andnud nõusoleku tulla jagama oma kogemusi ka Indrek Allmann, kes elab Kesselaiul, kus puudub elektriühendus mandriga. Indrek räägib meile, kuidas on võimalik elada igapäevast elu, kui pead tootma kogu vajamineva elektrienergia ise.

Selles osas, kuidas me peaksime oma Vormsi Energiaühistut tehes (ja mitte ainult seda) koostööd tegema, tuleb ja annab meile head nõu Tallinna Ülikooli sotsioloogia lektor, sotsioloog Peeter Vihma. Peeter on Arengufondi Energiaühistute Mentorprogrammi kaasamise mentor, kelle ülesandeks on just aidata meil mõista, et tehes koostööd oleme me ka igapäevaste eraldi palju edukamad.

Ka Vormsi jaoks on heaks eesmärgiks saavutada energiasõltumatus ning olla energiabilansiliselt võimalikult ainult taastuvenergiat kasutav kogukond.

Loomulikult jääme me ilmselt kasutama plastist korpussega telefone jms, aga suures plaanis võiksime püüda jõuda sarnaselt Samsö'ga toota oma vajamineva energia tuult, päikest või biomassi kasutades ise. Samsö toodab täna 140% vajaminevast energiast ise, ülejääk müüakse ja teenitakse sellega tagasi investeering ning ka kasumit.

Koostootmisjaam Soomes, Kempeles. Pildi autor Urmas Pau

Külas Ilona Martson ja Andrus Kivirähk

KRISTIINA HERMANN

Vormsile on meeldiv inimesi kutsuda – kui neil vähegi aega on, siis tahavad nad tulla siia juba kõigest huvi pärast.

Kui eelmise õppeaasta aprillikuus külastas ilmeke esinemisega Vormsi Lasteaed-Põhikooli kirjanik Jaanus Vaiksoo, siis seekord toimus lõbus ja meeldejääv kohtumine Tähekesse toimetajaga Ilona Martsoniga ja nii suurtele kui väikestele tuntud kirjaniku Andrus Kivirähkiga.

Ilona Martson tutvustas meie tuntuima ja vanima lasteajakirja Tähekesse ajalugu, koostamist, sisu ning sealsete lugude põhjalikku valikut. Ilona sõnul on hea see, et Tähekest jätkuvalt loetakse – sellele on aidanud kaasa kindlasti ajaga kaasas käiv sisu.

Põlvkonnad on ju erinevad ning ka lugemishuvi põlvkondade vahel muutuv. Kui meie olime võlunud «Bullerby laste» lugudest, siis praegu äratavad lastes huvi just «Kaka ja kevade» moodi lood.

Ajaga muutuvaks saanud miinuskohaks tõi Ilona välja selle, et kui vanasti lapsed kirjutasid ja joonistasid Tähekessele meelsasti omal algatusel, siis praegu käib laste loominguline ilmumine rohkem läbi erinevate konkursside ning vanemate/õpetajate suunamisel.

Õnneks aga on läbi põlvkondade säilinud Tähekesse

oluline koht laste omaloomingul. Toimetaja tõi kaasa ka Tähekesse viimaseid väljaandeid, et kõigil Vormsi lastel oleks neid põnev lugeda ja uurida.

Andrus Kivirähk rääkis meile oma lõbusatest lugudest ja luges neid ka vahvasti ette. Meie väikesed lasteaia-põhikooli kirjaniku ümber nagu mesilased.

Samuti andis ta ülevaate kirjaniku elust, tööst ja toimetustest ning sellest, kuidas tema lood ja tegelased on sündinud.

Muidugi toimus arutlus ka laste lemmiktegelase Lotte ümber ja väiksemad koolilapsed tundsid huvi, kas kuuldu- sed uue Lotte filmi loomise kohta vastab tõele.

Eriti palju elevust tõi kaasa see, kui kirjanik luges ette ühe oma lõbusa loo õpetaja Mallest, keda seostati naljaga pooleks meie muusikaõpetaja Mallega, kes kõrvadest komme välja võlub.

Seekord said Andrus Kivirähkiga kohtuda ka kõik huvilised Vormsilt. Nii peetigi mõnus vestlus kirjaniku ning suuremate koolilaste, õpetajate ja teiste huviliste vahel veel eraldi. Seal sai kirjanik tutvustada oma loomingut just vanemale põlvkonnale.

Tuntü huvi selle kohta, kuskohast tulevad kirjaniku huvitavad ja tabavad ütlemised ajakirjanduses – kirjaniku sõnul ikka päevakajalistest artiklitest ja teemadest. Arutleti muudegi põnevate lugemise-kirjutamise teemadega üle.

Mõnus lugemishetk koos kirjanikuga. Pildi autor Veikko Kõrv

«Kui linnavurle maale, seda enam saarele satub, siis vaimustub ta muidugi kõigest, eriti kui see saar – majad, maastikud, isegi inimesed – meenutavad talle sedavõrd ühte lapsepõlve lemmikraamatut «Bullerby lapsed». Ehtne vormsilane kahtlemata muigab selle naiivse võrdluse peale, sest tema näeb ja teab ka seda, mis peitub piltpostkaardi taga, aga paariks päevaks külla sattunud turist üksnes põrnitseb kogu seda idüllil ja ilu, silmad imetlusest pärani ja kopsud enneolematult värsket õhku pilgeni täis. Kägu kukub, hiiglaslikud nurmenukud öitsevad, räästa all kuivavad kalad. Ja kui siis hakkab veel rahet sadama ning Vormsi lapsed kilgates hernekommi suuruseid raheterasid püüavad ja söövad, siis võib tõesti arvata, et oled kusagil Astrid Lindgreni loodud raamatus. Sedapuhku sai läbi sirvitud vaid paar lehekülge, üks kuniagi tuleb tagasi tulla ning see raamat lõpuni lugeda!»

Andrus Kivirähk

«Kui ma nõuka-ajal nädalakese vanematega Hobulaiul veetsin, tundus Vormsi mõõtmatu kaugel. Tõsi, keegi pakkus, et madala vee korral võiks Hobulaiult Vormsile ka üle mere ujuda, aga igaks juhaks ei hakanud proovima. Pealegi oli Vormsile pääsemiseks vaja eriluba, aga seda meil, Tallinna inimestel, polnud. Hiljem küll eriload kadusid, aga mingi kaugel koha lummus jäi ikka. Igal Eestimaa saarel on oma nägu. Vormsi saar meenutab lapsepõlves loetud Astrid Lindgreni raamatute maailma. Selliseid raamatuid nagu «Bullerby lapsed» ja «Väike Tjorven, Pootsman ja Mooses» (nõustuge või mitte, aga viimane on mu meelest parim, mida Lindgren on üldse kirjutanud). Nagu oleksid sattunud Eestisse oma Lindgreni-maale, kus kohanimed on küll rootsipäraseid ja majad punast värvi, aga rääkida saab eesti keeles. Muidugi on see vaid esmamulje, järgmisel hetkel lumm hajub ja asemele tulevad reaalsed inimesed. Aga turvatunne jääb. Nagu viibiksid Vanajumala enese selja taga. Aga lapsed ja õpetajad olid Vormsil hästi toredad. «Kaka ja kevade» teemal tehti näitemäng ning juttu jätkus kauemaks!»

Ilona Martson

Vormsil tantsiti Kolmõpuari

ANNIKA ADAMS

Vormsi Lasteaed-Põhikooli klassiõpetaja

29. aprillil, Ülemaailmsel Tantsupäeval, kutsus Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuu- sika Selts (ERRS), üles kogu Eestimaad tantsima Kihnu pärit rahvatantsu Kolmõpuari.

Selleks tuli kogu sõpruskond, kooli- pere, töökollektiiv vms kutsuda tantsu- põrandale ning tantsida rõõmu ja lustiga! Tantsule ei olnud keelatud kutsuda ka vähivõõraid.

Tantsuti kindlasti filmida ning laa- dida see YouTube keskkonda ning link oma videost paluti saata ka aadressile errs@errs.ee. Parimaid lubati autasus- tada.

Tantsu Kolmõpuari nagu nimigi ütleb, saab tantsida kolme paari kaupa. Tantsu autoriks on Theodor Saar ja Herbert Tam- pere. Tants on pärit aastast 1936.

Tantsust võib osa võtta mistahes arv kolmikpaare.

Vormsi Lasteaed-Põhikooli eestve- damisel kogunes 29. aprillil kell 11 kooli

Juhendaja Annika näpunäiteid jagamas. Pildi autor Elle Palmpuu

saali kogu tantsuhimuline saarerahvas. Esindatud olid nii kool, lasteaed, raamatukogu, Hullo kauplus, vallavalitsus ja pensionärid. Tantsida said kõik kuna tantsiti vahetustega. Kes korruga tantsu- põrandale ei mahtunud, tulid jalga keeru- tama järgmise muusikakorra ajal, keegi ei jäänud tahaplaanile.

Tantsu näitasid ette naisrühma Orm- sö Kadakased liikmed ning 1.-4. klasside rahvatantsuringi õpilased. Koolimaja saal täitus lusti ja naeruga.

Teemapäeva kroonis Kõige nunnuma Kolmõpuari auhind ERRS-lt.

Head tantsulusti sullegi, armas luge- ja!

Vormsi Veri II köide

TOIVO TOMINGAS, projektijuht

Möödunud aastal ilmus Hooand- ja tublil toetusel I raamat sarjast VORMSI VERI. Esimene köide osutus popiks ja materjale jäi üle. Tänavu annab MTÜ Vormsi Veri välja II köite. Teises köites jätkub Vormsist pärit ja Vormsis elavate autorite loomingut tutvustamine. On heameel märkida, et see väike kogukond on sünnita- nud terve rea loovisikuid ja ma- terjale, mida avaldada, jääb jälle üle. Teises köites ilmub luuletusi, laule, muistendeid, pärimusi, ajalooline ülevaade (magistritöö) Kaitseliidu ja Vormsi seostest 1920.-1940. Väike (1000 sõna) vormsikeelne sõnastik ja valik Vormsi lasteaialaste joonistusi.

Oma järke III raamatus jääb ootama Anders Lindströmi uu- rimus «ORMSÖ», mille käsikiri on oodanud ilmutamist juba 25 aastat. Lisaks andis Elvi Benno Rannarootsi Muuseumile üle

mahuka kogu lapsepõlve- ja noo- rumälestusi. Niisiis on ka kol- manda raamatu maht juba täis.

II köide läheb trükikulu- dena maksma ca 2500 eurot, millest poole loodan koguda Hooandjate lahkelt abil. Raamat saab valmis juuli keskel ja esitlu- sed saavad toimuma nii Vormsil (29. juuli, Olavipäev) kui Haap- salus. Kingitused lahkeile toeta- jatele saadan posti teel.

Sarja VORMSI VERI väär- tus saab ajas vaid kasvada, kuna kogutav ja ilmuv mater- jal on pärit algallikaist, kellel on kahjulik komme vananeda ja siit ilmast lahkuda. Aga loo- ming, mälestused jne ei tohiks olla vaid jäljed kaldaliival.

Tuleval aastal tähistab Vorm- si poetess Silvi-Astrid Micke- lin 80. sünnipäeva. Kuigi tema eelmine luulekogu kandis nime «Viies ja viimane», on Silvi nüüd siiski seda meelt, et «Kuu- see, see kuldne» välja anda. Vormsi Veri MTÜ aitab Silvit kindlasti!

TEATED

Vormsi kooli kauaaegse õpetaja, Liina Piirsalu, mälestus – ja ärasaatmisüritus toimub Vormsi kooli aulas 13. juunil kell 12. Perekond

AKTUS

Põhikooli lõpetamine 12. juuni kell 11.

NÄITUS

Alates juunist on Vormsi Käsi- töötoas avatud vanade postkaar- tide näitus.

JUUKSUR

Juuksur tuleb saarele 10.-11. juunil.

SUVMÄNGUD

13. juunile planeeritud Vormsi Suvemängud toimuvad 15. au- gustil.

VORMSI JAANIPIDUSTUSED

20. juunil kell 12 Rälby jaani- laad. Kell 19 Diby jaanituli. 23. juunil kell 19 Hullo jaanituli. Hullo jaanitulele esineb Lauri Lugu & co ning korraldatakse rahvamänge.

PUHKPILLIKONTSERT

13. juunil esineb Hullo kii- geplatsil Eesti Pimedate Liidu puhkpilliorkester. Algus kell 20. Üritus on tasuta.

Uued raamatud raamatuko- gus

Aprillikuus ilmunud trükised ootavad lugejaid.

Eesti kirjandus

Paju, A. «Kohtumine Lennart Meriga»
Vaino, E. «Meie metsade uh- kus»

Tõlkekirjandus

Heidenstam, V.von «Rootsla- sed ja nende valitsejad»
Hislop, V. «Elulõng»
Mankell, H. «Tantsuõpetaja tagasitulek»
Marklund, L. «Vabaduse hind»
Ulfeldt, L. «Memuaarid»

Lastekirjandus

Priilind, K. «Halloween»
Vendel, E. «Koer nimega Sam»
«Vanasõna ei valeta», koosta- jad: Silvi-Aire Villo ja Silva To- mingas

Muu kirjandus

Hiemäe, R. «Armastus Eesti rahvapärimeses»
Kangur, P. «Jaak Joala»
Laos, M. «Mainori lugu»
Rätsep, S. «Reisimise võlud»
Sharma, R. «Perekonna tarku- sed mungalt, kes müüs maha oma Ferrari»
Valge, J. «Punased l» /
«Kuu aasta maaelu lood. LE- ADER Läänemaal 2009- 2014», koostajad: Larissa Mandel, Ene Sarapuu, Lea Lai, Rein Kruusmaa.